

דרכנו ע"פ שיחות הרצי"ה לפרשת מטות-

מעמד האישה

ראש הישיבה

1. שיחות הרצי"ה עמ' 410 והלאה

12. "לא יחל דברו"

בפרשתנו נמצאת פרשה מרוכזת ביותר בענין הנדרים. הכלל היסודי הוא: "איש כי ידר נדר לד'... לא יחל דברו"³⁶. שלוש מילים בלבד, בקיצור! לא יהיה הדיבור שלך מחולל. "מוצא שפתיך תשמר"³⁷. ברגע שמלה יצאה משפתיו של האדם הרי היא קיימת. כח קדושת הכלל פועל אצל היחיד לעשות את דברו לקודש שלא יהיה ניתן לחללו. תחילה מוזכר האיש – "איש כי ידר נדר"³⁶, והוא הדין אצל האשה – "ואשה כי תדר נדר"³⁸. זה הכלל: חייב אדם לזכור את הדיבור שלו ו"לא יחל דברו".

על-כל-פנים הכלל היסודי הוא: "לא יחל דברו". פרשת נדרים מתחילה באנשים וממשיכה בנשים ורובה עוסקת בהן. יש להבין מדוע נאחזת המסכת הזאת יותר בנשים. זו הזדמנות לברר כל ענין סדר הנשים בתורה.

13. "השוה הכתוב אשה לאיש"

לפעמים יש ביטויים כגון: "נשים דעתן קלה עליהן"⁴⁵, שנראים כפגיעה והמעטה בכבוד הנשים. צריך לבאר ביטויים אלו שהרי בהרבה מקומות מלמדים אותנו להקפיד בכבוד הנשים⁴⁶, כגון בסדרי בית-דין⁴⁷, וכך בבית-המקדש וסידור קדשים⁴⁸ יש שימת לב מיוחדת לכבודן של נשים.

בגמרא בבא קמא נמצאת הגדרה יסודית: "השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה"⁴⁹. הטענות והבלבולים באים מפני שתופסים את התורה בצורה מסולפת לאור מאמרים בודדים. יש לראות את התורה בתמימותה ושלמותה, ולא "דבר ד' צו לצו, צו לצו, קו לקו, קו לקו"⁵⁰. "תורת ד' תמימה"⁷. קודם-כל הודיעו לנו כלל יסודי: שויון! אלו מילים ברורות מאוד: "השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה". הנקודה היסודית היא השויון. זה האל"ף שבאל"ף. מעבר ליסוד זה יש כמה פרטים שאין בהם שויון, אבל אין הענין מתחיל מהפרטים. אין זה צודק ואמיתי להתחיל מהאי-שויון. הכלל הוא השויון, שויון בצלם אלוהים שבאדם. "ויברא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אתו, זכר ונקבה ברא אתם"⁵¹. הזכר והנקבה שייכים שניהם לצלם אלוהים שבאדם. יחד עם זה יש גוונים, אבל לא מתחילים בפירוד אלא בשויון. זו נפקא-מינה יסודית בכל הגישה לנושא. הכלל היסודי הוא האחדות, האחדות הכלל-ישראלית, האחדות האלוהית, האמת הגדולה של שלמות ותמימות. כשמתחילים מהגוונים אזי ישנם בלבולים של קטנות. רק מתוך הכלל הגדול הכלל-כללי של "השוה הכתוב" יש מקום לכירורי הכחנות.

14. איש ואשה: גוונים של צלם אלוהים

צלם אלוהים שבאדם כולל איש ואשה. זה דבר ברור שאין להתחמק ממנו. לאור העובדה הזאת, יש מקום להתבונן בהבחנה שבין שני הצדדים האלה של צלם אלוהים. יש כאן שני צדדים. וכי אפשר להתחמק מחילוקים אלה? קודם-כל יש חילוקים ביולוגיים בין גוף האיש לגוף האשה. רבונן-של-עולם "יצר את האדם בחכמה"⁵², עם הבדלים בסדרי האיברים. אין כאן פגיעה באשה, אדרבה האיש

והאשה ביחד בונים גילוי שלם של צלם אלוהים של האדם בעולם-הזה, ושניהם אחראים לקיום הדורות. צריך להבין שהאיברים הביולוגיים הגופניים והאורגניים השונים של האיש והאשה משלימים זה את זה ועושים יחד את בנין האדם. בנוסף לחילוקים הביולוגיים בצורת האיברים, קיימים גם חילוקים פסיכולוגיים, ואי-אפשר להתחמק מכך.

15. איש ואשה: שכל ורגש

יסוד השכל שייך לצלם אלוהים שבאדם, כדבריו של הרמב"ם⁵³. אותו ענין מופיע במילים שונות אצל רש"י: "ויהי האדם לנפש חיה"⁵⁴... שנתוסף בו דעה ודבור"⁵⁵. השכל שייך ליסוד האדם. אולם, על-פי-רוב (מלבד נשים בודדות, כגון: ברוריה, אשתו של רבי מאיר), יסוד השכל יותר מורגש אצל האיש. לעומת זאת, צד הרגש שבאדם יותר מובלט אצל האשה. זהו דבר פשוט ועובדתי. לכן אומרים חז"ל ב"בבא מציעא" שיש מאוד להיזהר בכבודה של אשה ומאוד להיזהר שלא לצער אותה, כי מתוך רגישותה ורגשנותה היא יותר קרובה לדמע⁵⁶. ענין זה שייך לפרשת נדרים. זוהי תכונת האשה, שעם כל עדינותה אצילותה וכבודה, מתוך רגשנותה היא נוטה לעצבנות ולנדרנות. רגשנות שייכת לנדרים. על-פי-רוב האשה יותר רגשנית, לכן אפשר להבין שהיא יותר נדרנית. עד כדי כך שחז"ל קבעו: "אי אפשי באשה נדרנית"⁵⁷.

16. אשה — בינה יתירה

לעומת זאת, יש הדגשה מיוחדת בגמרא: "נתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש"⁵⁸. הבדל זה נערץ בשוני שקיים בין יצירת האיש ליצירת האשה. החומר ממנו נבנתה האשה יותר משובח מזה של האיש. החומר של האיש הוא "עפר

מן האדמה"⁵⁹ ועליו חל שם שמים, "ויפח באפיו נשמת חיים"⁵⁹. החומר שממנו נעשתה היצירה האלוהית של האשה אינו עפר מן האדמה, אלא צלע של אדם שנברא בצלם אלוהים. כך גם הצד הרוחני הנשמתי של האשה עליון יותר משל האיש. בשעת בריאת האיש אומר ד': "נעשה אדם"⁶⁰, בלשון רבים, בשיתוף כוחות שמימיים⁶¹. לעומת זאת, לגבי האשה נאמר: "אעשה לו עזר כנגדו"⁶² בלשון יחיד, ללא שותפות פמליא של מעלה.

17. שכל — כללי, רגש — פרטי

על-כל-פנים קיימים חילוקים בין איש ואשה ואי-אפשר להתעלם מהם. בירור דברים זה מתגלה בפרשתנו בצורה חריפה ויסודית לגבי הרגשנות-הנדרגות של האשה. יש מקום להתבונן הלאה בהנחה הראשונה שהשכל, הדעת וההכרה הם ראשית יצירת האדם, תחילת צלם אלוהים שבו. פלא האדם שנברא בצלם אלוהים, מופיע בצורה שכלית והכרתית.

לעומת זאת, הרגש אינו מיוחד לאדם. גם לבעלי-חיים יש תכונה של רגש ושל התרשמות. הרגש ענינו פסיביות וקבלת התרשמות מן החוץ. ברגש — האדם מתרשם; בשכל — הוא בונה, הוא אקטיבי, בונה יצירות רוחניות וכו'. לכן יש מקום להבחנה: השכל הוא כלל-אנושי והרגש הוא פרטי. ככל שהאדם בריא בנפשו — בעל שכל, בעל דעה ובעל הכרה — כך שכלו יותר כלל-אנושי. השכל הוא יסוד האדם החברותי, הוא המגלה את הערך הצבורי של האדם. האדם ההכרתי השכלי, הוא האדם המדיני החברתי⁶³.

19. "כל כבודה בת מלך פנימה"

מתוך ההבדל הפסיכולוגי בין האיש לאשה שהזכרנו, אפשר להבין חילוק מסויים בין תפקידי האיש והאשה. תחילה נברא האיש, "ויפת באפיו נשמת חיים"⁵⁹, חל עליו צלם אלוהים, "ויהי האדם לנפש חיה"⁵⁴ — "לרוח ממללא"⁶⁸. בעל "דעה ודבור"⁵⁵. חל עליו תוכן המחשבה וההכרה, החכמה והשכליות של האדם. והשכל מתגלה בדיבור. מופיע ערכו של "האדם המדבר"⁶⁹. שכלו של האדם הוא חברותי-צבורי-כללי-מקיף, לעומת הרגש שהוא פרטי. לכן האיש שהוא יותר שכלי על-פני-רוח, הוא יותר צבורי וכללי, יותר פרקטי מעשי במובן החברתיות והצבוריות. לעומתו, האשה יותר אישית פרטית, "כל כבודה בת מלך פנימה"⁷⁰.

יותר מודגש באישיותה צד הרגשיות הפרטית האינדיבידואלית. כל הבירורים האלה שייכים לפרשתנו, שמפיצה אור במיוחד על סדר המשפחתיות וסדר החיים בין איש לאשתו.

2. גמ' בבא מציעא נט ע"א

לה א"ר יוחנן משום רשב"י נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פניו חבירו ברכים מניל מתמר דכתיב "היא מוצאת ודוא שלחה אל חמיה אמר רב חננא" בריה דרב אידי מאי דכתיב "ולא תוטו איש את עמותו" עם שאתך בתורה ובמצות אל תונתו אמר רב לעולם היא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה "א"ר אלעזר כוזם

3. מדברי רבינו

1 "רגישותה מחייבת זהירות. אונאת דברים חמורה מאונאת ממון, כי לא ניתן להשיב אונאה הגורמת צער לנפש, מה-שאינ-כן בממון. יש פתגם בידיש: מכה עוברת, מלה נשארת. המלה יכולה להרוס את הבית ולפגוע באיש עצמו, החסר בינה בכנינו הפנימי, ונמצא מאבד שלמות האדם שבו" שיחת רבינו כבוד בת מלך סע' 5 (נדפסה בעטורי כהנים, גליון מס' 167, מרחשון תשנ"ט).

הנשמות בגורל חייהן, מחולקות הן לפועלות ולנפעלות, לרושמות את החיים ואת הויתם בכל מכמניהם, ולנרשמות מהם. וזהו ההבדל העצמי, שיש בין נפש האיש, הפועל, החוקק, הכובש והמדביר, ובין נפש האשה, הנרשמת, הנפעלת, הנחקקת והנכבשת והמתדכרת, בהנהגתו של האיש. וכמה מדות עליונות וטובות, וכמה אושר ומרחב יש בחלק הטוב הזה, של היות הנשמה נשמת איש פועל, יוצר, מחדש ומרחיב פעלים והגיונים, שאיפות ומעשים... ורבה היא ההודאה המחויבת ליוצר הנשמה, מכל איש ואיש: שלא עשני אשה... עם כל היתרון של האיש הפועל והרושם את רשמי השפעתו ומפעלותיו בחיים ובעולם, הנה יש לעומת זה גם כן יתרון להאשה הנפעלת, שהיא עשויה בתכונה כזאת של קבלת רשמים... היא עלולה להרשם ולהפעל מתכונת השפע של המעשה אשר עשה האלהים, מהתכונה הישרה, כאשר עשה את האדם ואת העולם... ישר מכוון לרצונו העליון הפשוט והישר, ועל כן מברכת היא האשה בהודאה על חלקה הטוב: שעשני כרצונו"

5. מדברי רבינו

ע"נפשה של האשה פנימית יותר, אישית יותר. לפיכך כבודה גם הוא מתגלה במלואו בתוך ביתה, ההיכל האוצר את הפנים, בו מופיעה שלמות האדם. 'חכמות נשים בנתה ביתה' (משלי יד א). ביתה הוא הבנין של בינתה היתירה. מתוך הבנין הפנימי הזה, זורח אורה החוצה ומאיר גם את מעשי האיש" שיחת רבינו כבוד בת מלך סע' 5 (נדפסה בעטורי כהנים, גליון מס' 167,

6. הערה 45

45. שבת לג ב. "האשה, כל הכח המוסרי שלה, גנוז ברגש הלב הטבעי, ואם תהיה ג"כ חכמה ומשכלת אין כח הכובד אצלה כח הדעת כ"א כח הרגש. וכח הרגש הוא ככל כח גופני עלול להשתנות ממאורעות חזקים..." עין איה ג, שבת, ב רסו, עמ' 204. "האשה יותר סנטימנטלית מהאיש. בנפשה בולט יותר ההדגש הרגשי והפיוטי. לכך היא מלאה רוח ועדינות כלפי סביבתה ובעיקר כלפי ילדיה. זהו גם המובן האמיתי של דברי חז"ל: 'נשים דעתן קלה עליהן'. לא במובן של שטחיות נפשית. אין כאן זלזול או שלילה אלא הבחנת עובדה מציאותית. אדרבה, חכמינו אמרו על הפסוק (בראשית ב כב): 'ויבן ד' אלהים את הצלע': 'מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש' (גדה מה ב). אמנם הדברים נאמרו ביסודם במילי דארעא, אך מושג הבינה אינו פשוט. בתפילה אנו מבקשים: 'חננו מאתך דעה כינה והשכל', או 'חכמה בינה ודעת'. הבינה היא מעל השכל הפשוט: 'תחלת חכמה יראת ד' ודעת קדשים בינה' (משלי ט י). יש בנפש האשה צדדים חשובים לאין ערוך יותר מהשכל הרגיל. חז"ל הבינו את המושג של בינה כבנין. 'ויבן ד' אלהים את הצלע'.

יש באשה בנין יתר מבאיש. היא נבנתה מגוף חי, מחומר אלוהי, ולא מעפר, כמו האיש. לכן, יש רגישות ורכות נפשית שצמודה לשכלה של האשה. לעומתה, הודגש אצל האיש הצד השכלי המעשי. יש לו פחות רגישות ויותר חוסן נפשי המחייב עבודה יותר שכלית. כך בונים יחד הבינה והשכל, את הבית ואת שלמות האדם..." שיחת רבינו כבוד בת מלך סע' 4 (נדפסה בעטורי כהנים, גליון מס' 167, מרחשון תשנ"ט).